

GÜNÜMÜZDE İNSANLARIN KUR'AN OKUMADAKİ DURUMLARI*

Üsâme Yasin el-Keylânî (ö. 1962-1998)**

Çev. Ali ÇİFTÇİ

Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,
aciftci@konya.edu.tr

Günümüzde Kur'an'ı Kerim Okuyanların On Gruba Ayrıldığını Görüyoruz.

1. GRUP

Doğru mananın gerektirdiği şekilde, vakf ve ibtida, tecvid kuralları ve tilavet adabını dikkate alarak Kur'an'ı doğru okuyanlardır. Bunlar okuyuşlarını, bir okuyucunun bir öncekinden alarak ta Hz. Peygamber (sav)'e kadar varan kesintisiz bir sened ile hocalarından almışlardır. Hz. Peygamber (a.s.)'in şu sözü onların bu hallerine uygun düşmektedir. Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet edilmiştir "Kur'an okumada mahir olan kişi (Kur'an Hafızı) Allah'ın emirlerine

* Burada çevirisini yayınladığımız bu metin, Suriyeli Kurra merhum Üsâme Yasin Hicâzi Keylânî el-Haseni'nin (ö.1999) *Hel et-Tecvîdu Vâcibun* (thk: Ebu'l-Hasen Muhyiddin el-Kürdi-Eymen Rüşdi Süveyd, Lübnan: Dâru'l-Minhâc, 2005) adlı eserinin 38-59.sayfaları arasındaki "Ahvâlu'n-Nâs el-yevm fi Kırrâatihim li'l-Kur'ân" adlı bölümünün dipnot ilaveleri ile yapılan çevirisidir. Bu çeviride metne bağlı çeviri yapılmıştır. Metin içinde ve dipnottaki "[ ]" (köşeli parantez) içindeki ifadeler tarafımızdan eklenmiştir.

** Üsâme Yasin Hicâzi Keylânî el-Haseni, 1382/1962 tarihinde Şam'da doğmuştur. Yetim büyümüş, 11 yaşında hafız olmuş, Şâtıbiyye ve Dürre'yi 18 yaşında ezberlemiştir. Hadis ve Kıraat ilimlerinde temayüz etmiştir. Uzun yıllar Medine'de ikamet ettikten sonra, 1418/1997'de tekrar Şam'a dönmüştür. Döndükten sonra, bir kısmının çevirisini yaptığımız *Heli't-Tecvîdu Vâcibun* isimli eserini kaleme almıştır. Çeşitli kıraatlere göre okuduğu aşırının ses kayıtları mevcuttur. 1419/1999 yılında, henüz 37 yaşında iken, aniden rahatsızlanarak vefat etmiştir.

bağlı olan ve amelleri yazan meleklerle birliktedir”.¹ İşte bunlar gerçek okuyuculardır.

İmam İbn Cezerî (ö. 833/1429) şöyle demektedir: Tecvid, tilavetin süsü, kıraatın ziynetidir. Bu da, aşırıya kaçmaksızın, gelişigüzel yapmaksızın ve zorlanmaksızın harflerin hakkını vermek, mertebelerine göre sıralamak, her bir harfi mahrecinden çıkarmak ve benzerlerine katmak, telaffuzunu doğru yapmak, yani sözün kelime ve cümle şekline göre telaffuzunu güzel yapmakla olur. Allah Rasulü (sav) şu hadisi şerifiyle bu okuyuşa işaret etmiştir. “Kim Kur’an’ı yeni iniyormuş gibi okumak isterse İbn Ümmi Abd gibi okusun yani Abdullah b. Mesud gibi okusun.”² Zira İbni Mesud (ra)’a Kur’an’ı güzel, yerli yerince okuma kabiliyeti verilmiştir. (Ey okuyucu!) Senin için örnek olacak başka bir adama gerek yok. İbni Mesud (r.a) sana yeter. Çünkü Peygamber (as) İbni Mesud (ra)’dan Kur’an’ı dinlemeyi seviyor ve ne zamanki O Kur’an okursa Peygamber ağlardı.³

Sahih bir senetle Ebu Osman en Nehdi’den rivayet edilmiştir ki şöyledir: İbni Mesud (ra) bize imamlık yapıyordu ve akşam namazında bize İhlas Suresini okudu. Allah’a yemin ederim ki O’nun güzel sesiyle ve tane tane okuyuşu ile Bakara Suresini okumasını canı gönülden arzu ettim.⁴ Muhammed b. Cezeri der ki: İbni Mesud’un bu okuyuş tarzı Kur’an’ı inzal olduğu gibi, düzgün okumak isteyen kişiler hakkında Allah Tebareke ve Teâla’nın sünnetidir. Kur’an’ı bu şekilde okuyanın tilaveti sebebiyle kulaklar zevk alır, bu kişinin okuması esnasında kalpler titrer, neredeyse bu okuyuş akılları teslim alır, zekâları büyüler. Bu Allah’ın yarattığı kişilerden dilediklerine verdiği bir sırdır. Nice hocalarımıza ulaştık, sesleri güzel değildi, makam da bilmezlerdi. Ancak edaları mükemmel, telaffuzları sağlamdı. Onlardan biri Kur’an okuduğunda kulakları coşturur, kalpleri büyülerdi. İnsanlar onun başına birikir, ilmi olan ve olmayan kimseler onu dinlemek üzere etrafında toplanırlardı. Bunlar Arap dilini bilen ve bilmeyen diğer insanlardan oluş-

¹ Müslim, Kitab-u Salâti’l-Misâfirîn 244, Hadis No: 798. [Müellif hadisin sadece bu bölümünü almış, hadisin devamı şöyledir. “Zorlanarak da olsa Kur’an okumak için çaba sarf eden kişiye iki ecir vardır”.]

² İbni Mace, Mukaddime, 11, Hadis No: 138.

³ [Abdullah b. Mesud rivayet etmiştir ki, bana Rasulullah (sav) Kur’an oku dedi. Ben: Ya Rasulallah, Kur’an sana indirildiği halde onu sana ben mi okuyayım dedim. Rasulullah: Ben O’nu başkasından dinlemek istiyorum buyurdu. Bunun üzerine ben de Nisa Suresini okumaya başladım. “Her ümmetten bir şahid getirdiğimiz ve onların da üzerine seni şahit olarak getirdiğimiz zaman (onların halleri) nice olacak?” mealinde ki ayet-i kerimeye geldiğim zaman başımı kaldırdım, gördüm ki Rasulullah’ın gözlerinden yaş akıyordu. Müslim, Kitab-u Salâti’l-Misâfirîn 247, Hadis No: 800.]

⁴ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 239.

maktaydı. Dahası bu kimseler, makam ve nağmeleri bilen, fakat okuyuşlarıyla (Kur'an'ı) tecvidli ve sağlam okumaktan sapan güzel sesli kimseleri terk ederek gelirlerdi.

[Muhammed b. Cezeri der ki:] Hocalarım ve başka hocalardan tevatür derecesine varan bir haber bana ulaştı ki, onların hocalarından biri olan Takıyyüddin Muhammed b. Ahmed es-Saiğ el-Misri eş-Şâfiî⁵, tecvid ilminde üstad bir zat idi ki bir gün sabah namazında Neml Suresi 20. Ayetini okudu. Bu ayeti birden fazla tekrar etti. Akabinde başının üzerine bir kuş kondu. Ve Takıyyüddin kıraatı bitirinceye kadar kuş onu dinliyordu. Bir baktılar ki bu kuş, Hüdhüd kuşu !

[Yine Muhammed b. Cezeri anlatır:] “ Bize İmam Ebu Abdillah b. Ali el-Bağdadi ki, bu zat Sibtu'l-hayyat adıyla bilinen bir zattır⁶. “*El Mübhic*” ve diğer eserlerin müellifiydi. Bu zata da Kur'an'ı güzel okuma hasleti verilmişti. Yahudilerden ve Hıristiyanlardan bir topluluk onun kıraatından etkilenerek Müslüman olmuşlardı. Bizim bu konuda bildiğimiz hocalardan ve bu hususta zirveye ulaşmış üstaplardan birisi Şeyhu'ş-Şâm olarak bilinen Şeyh Bedruddin Muhammed b. Ahmed b. Bashan⁷ diğeri ise Mısır diyarının üstadı Şeyh İbrahim b. Abdillah el-Hakkeri'dir.⁸

Bugün ise⁹ bu kapı kapanmış, yol kesilmiştir. Allahtan bizi muvaffak kılmasını diliyor ve gerekli çalışmayı yapma imkânımız varken bu konudaki tembelliğimizden, Arap ve Acemde cehalet çarşılarının revaçta olmasından Allah'a sığınırız. Ben, harfleri düzgün sahih bir şekilde telaffuz ederek, yanlış

⁵ Takıyyüddin Muhammed b. Ahmed es-Saiğ el Misri eş-Şâfiî, asrının güvenilen alimi, döneminin önde gelen hocası, güvenilir, sika adalet sıfatına sahip bir hoca ve Kur'an okutmaya kendini adanmış bir alimdir. Hicri 725 senesinde vefat etti. Bkz: *Gayetü'n-Nihaye fi Tabakâti'l-Kurra*, II, 65-67.

⁶ Sibtu'l-Hayyât bilgi ve icra bakımından kıraat ve tecvid ilmine dair riyasetin kendisinde son bulunduğu alimlerden biriydi. Aynı zamanda lûgat ve nahiv ilminde otorite idi. İnsanlar onun Kur'an okumasını dinlemek için etrafında toplanırlardı. Yaşlı olmasına rağmen kendi döneminde en güzel sada ile Kur'an okuyanlardandı. Hicri 541 yılında öldü. Ve Şeyh Abdulkadir Geylânî onun cenaze namazını kıldırdı. (Bkz. *Gayetü'n-Nihaye fi Tabakâti'l-Kurra*, II, 434).

⁷ İbn-i Bashan Muhammed b. Ahmed b. Bashan Aynu'd-Devle Ebu Abdillah ed-Dimaşki, Şam'da kıraat üstadıydı. Şam'da Emevi Camiinde kıraat faaliyetlerini yürüttü. Her taraftan kariler kendisine yöneldi, şöhreti her yere yayılmıştı, faziletiyle meşhurdu. Hicri 743 yılında vefat etti. Bkz: *Gayetü'n-Nihaye fi Tabakâti'l-Kurra*, II, 57.

⁸ eş-Şeyh İbrahim b. Abdillah, Mısır ve havalesinin kıraatta üstadıydı. Güzel sesi tecvid bilgisi ve onu uygulaması konusunda zirveye ulaşmıştı. Diğer memleketlerden birçok kişi onunla görüşmek için geliyordu. Hicri 749 da vefat etti. Bkz: *Gayetü'n-Nihaye fi Tabakâti'l-Kurra*, I, 17-18.

⁹ İmam İbn el-Cezerî'nin 833/1429 yılında vefat ettiğini unutma. [Burada yazar, 'Üstad İbnü'l-Cezerî'nin vefat tarihini unutma' derken onun da o dönemde yaşayan büyük kurradan olduğuna, ancak tevazu-sundan dolayı kendi ismini zikretmediğini vurgulamak istemiştir. Çev.]

okumadan uzak kalarak, Kur'an okumanın tek yolunun, dille yapılan uygulama ve iyi bir okuyucunun ağzından işitilen lafzın tekrar edilmesi dışında başka bir yol bilmiyorum. Sen de biliyorsun ki harfleri güzel yerli yerince doğru bir şekilde yazmak için kâtip tabi ki çok alıştırmaya, temrinat yapar ve bir üstadın dizinin dibine çöker. Ancak bu şekilde kâtipliği öğrenir.

Hafız Ebu Amr ed-Dâni¹⁰ (ö:444/1052) Allah onun hayrını artırsın ne güzel de söylemiş. "Tecvidi bilmekle bilmemek arasında bir fark yoktur, ancak dilinin bağına çözmeyi düşünenler için uygulama ve riyazat vardır." Ebu Amr ed-Dâni, bu veciz ama manası anlaşılacak kadar kısa olmayan sözle ne kadar da doğru söylemiş ve gerçeği göstermiştir.¹¹ "Allah Teala şöyle buyurur : *"Sonra biz Kitab'a kullarımızdan seçtiklerimizi miras kıldık onlardan kimileri kitaba mirasçı olmada kendilerine yazık etmekte, kimileri orta bir yol tutmakta, kimileri de Allah'ın izniyle hayırlarda yarış etmekte, işte bu şüphesiz büyük bir lütuftur."*¹²

Allah (cc) bu ayette Allah'ın kitabını tilavet edip onunla amel eden kurrayı övmüş ve Kur'an'ı hakkıyla okuyan ve onun hükümleriyle amel etmeye çalışanları üç sınıfa ayırmıştır: İlk sınıf, Kendilerine zulüm edenlerdir. Bunlar, Allahın kesin emirlerini terk eden veya haram olan bir işi irtikab edenlerdir ki bu kişiler salih amelle kötü ameli karıştıran kimselerdir. Ayetin bu cümlesini selef âlimleri böyle tefsir etmişlerdir. Ayetteki ikinci sınıf ise, amellerinde orta yolu tutanlardır. Bunlar Allah ile kendileri arasında ki farz-

¹⁰ Osman b. Said Ebu Amr ed-Dâni el-Emevi, allame hafız kıraat ilminde baş hoca, kıraat okutan hocaların şeyhi idi. Ulumu'l-Kur'an, tefsir ve irab konusunda önde gelen imamlardan. Hadisler ve onun nakledilmesi, ricâlu'l-hadis konusunda yetkili bir zat idi. Yazısı güzel, hem kıraatta hem hadiste rivayetlerine güvenilen, zabt, hıfz ehliydi. *et-Teysir* –ki bu eser *Şâtıbiyyen*in aslıdır. [*Şâtıbiyye*'nin asıl ismi ise, حرز الأماني ووجه التهاني في القراءات السبع - ve birçok faydalı eserin müellifidir. Hicri 444 yılında vefat etmiştir. Bkz: *Gayetü'n-Nihaye fi Tabakâti'l-Kurra*, I, 503-505.

¹¹ *en-Neşr*, I, 213. [Müellif, ed-Dâni'nin açıklamalarının kaynağını zikretmiş ve oraya atıfta bulunmuştur. İşaret ettiği kaynak Muhammed b. Cezeri'nin *en-Neşr* adlı eseridir. İbn Cezeri tecvidin ne olduğuna dair şunları söyler: "Tecvid, ağızda lafızları gevelemek, Kur'an harflerini bağırarak, kelimeleri gırtlığa atarak çıkarmak, ağız doldurarak okumak, ağız ve dudakları iki yana bükerek telaffuz etmek gök gürlemesi gibi bağırarak okumak, şeddeli kelimeleri telaffuz ederken şeddeyi çok tutmak, medleri bir anda kesmek veya medlerin hakkını vermemek, ğunneleri çınlatmak, ra'ları sıkırmak ra harfine baskı yapmak şeklinde bir okuyuş ve uygulama değildir. Bu tip okuma öyle bir okuyuş ki salim tabiatlı bir insan ondan kaçır ve bu okuyuştan etkilenmez. Yani kalplere ve kulaklara tesiri olmayan bir kıraat olur ki bu makbul bir kıraat değildir. Bilakis kıraat, kolay tatlı ve latif olacak, öyle bir tatlılık ki bu okuyuşta geveleme, yutma gelişti güzel okuma, zorlama, gayri tabi bir tavır, yapmacık sanat yapma telaşı ve tekellüf olmayacak, eda ve kıraatta Arapçayı fasih konuşan kişilerin okuyuşlarına ve kıraat vecihlerinden birisine uyacak, Arab'ın bozulmayan, mizacına uygun okuyuş tarzından çıkmayacak işte böyle bir okuyuş makbul ve doğru bir okuyuştur." (çev.)

¹² Fatır, 35/32.

ları yerine getiren, kendileriyle diğer insanlar arasında yapılması gerekenleri yapan, bununla birlikte haramlardan kaçınan kimselerdir. Bu sınıfa, Ashab-ı Yemin ve Allah'a en yakın olan Mukarrabun zümresinin yakınında ki Ebrar da denilir. Ayetteki zikredilen üçüncü sınıfa gelince, bunlar da Allah'ın izniyle hayırda öne geçenlerdir. Bunlar Allah'ın emirlerini bihakkin yerine getiren, onun yasakladığı her türlü haramlardan sakınan ve hayırlı işlerin yerine getirilmesinde önde olan kimselerdir. Bu hayırlı işler de farzların ötesindeki nafilelerdir ki, bu zümre farzlarla birlikte nafileleri yerine getirerek Allah katında yüce makamları hak ederler ve bu makama ulaşırlar. Allah Teala bunların durumunu Vakıa Suresinde açıklamıştır. *“Bir de kulluk yarışında öne geçenler var: Sabikun! Onlar ki Allaha en yakın olan Mukarrabun ve onlar Naim cennetlerindedirler.”*¹³

2.GRUP

Bu sınıf, gayretlerini harflerin düzgün telaffuz edilmesi için harcarlar. Tecvid kurallarının takbikinde de zorlanmaktadırlar. Buna rağmen Kur'an lafızlarını düzgün okuma konusunda ısrarlıdırlar. Doğru okumak için çaba sarfetmektedirler ki bu zümre için, sadık elçi Efendimizin (sav) haber verdiği gibi iki ecir vardır. Allah Rasulü bu sınıf için şöyle buyurur: “Kuran'ı Kerimi okuma konusunda mahir olan, hakkını vererek okuyan kimse, saygın, itaatkâr, Kur'an'ı korumakla görevli olan elçiler/ meleklerle beraberdir. Kendisine zor geldiği halde kekeleyerek zorla okumaya çalışan kimseler için de iki ecir vardır.”¹⁴

3. GRUP

Bu sınıf bütün gayretlerini Kur'an harflerinin düzgün çıkarılması için harcarlar ama dilleri Kur'an harflerini, kelimelerini doğru telaffuz edecek ustalıkta değil, yani lisanları yatkın değil. Veya bu zümre, kendilerine doğru bir şekilde Kur'an okumayı öğreten bir muallim bulamamışlardır. Bundan dolayı bu kişiler mazurdur, affolunabilir, mazeretleri kabul edilebilir kimselerdir. Bu kişilerle ilgili Muhammed b. Cezeri şöyle der: “Dilleri Kur'an'ı Kerimin harflerini ve kelimelerini doğru çıkarmaya gücü yetmeyen kimseler veya kendilerine doğru bir şekilde Kur'an okumalarını sağlayan bir muallimden yoksun olan kişilere gelince, Allah Teala kimseye gücünün üstünde bir şeyi teklif etmez. Bu sebepten dolayı bildiğimiz âlimlerden bir kısmı,

¹³ Vakıa, 56/10-12.

¹⁴ Müslim, Salâtu'l-Misafirîn 244, Hadis no: 798.

Kur'an'ı Kerimi güzel okuyan bir Kâriin, Kur'an'ı düzgün okuyamayan bir ümminin arkasında kıldığı namazın sahih olmayacağı konusunda icma etmişlerdir.”¹⁵

4.GRUP

Bu zümreden olan kişiler de tecvidi, “medler”, “ğunneler” “mim ve nun” harfinin hükümleri, “Ra” harfinin hükümlerini bilmekten ibaret zannederler. Bunlar, harflerin sıfatlarını ve mahreçlerini bilmemektedirler. Bu kişiler, Tecvid konularının bir kısmını öğrenmişler ve tatbik etmeye çalışmaktadırlar. Ama mühim olan, asıl öğrenilmesi gereken Tecvid konularını terk etmektedirler ki bu mühim konu, öncelikle harflerin mahreçleri, sıfatları ve bunun uygulamasıdır. Bu zümre bilmeyerek kelimelerin manalarını bozmalarından dolayı hatalara düşmektedirler. Bunun sonucu olarak da hataları yüzünden günaha girmektedirler. Bu okuyuculardan birisi örneğin şöyle hata yapabiliyor ¹⁶عسى ربكم ayetinde ki sin harfini tefhim ile kalın bir sesle “sad” harfine çevirerek okumaktadırlar عسى ربكم gibi. Ayet böyle okununca da mana bozulur. Yine bu gruptan olan kimseler ¹⁷يوم التلاق ayetinde ki (ت) harfini (ط) harfine çevirerek. يوم الطلاق şeklinde okurlar ki bu da manayı ifsat eder. Bazen de bu grupta ki okuyucular (ص) harfini tefhim ile okuyacakken (س) harfine çevirerek ince okurlar. ¹⁸(وكم قسمننا) ayetini (وكم قسمننا) şeklinde okurlar ki bu da manayı bozmaktadır. Bu okuyucuların Allah'ın kitabındaki hatalı okuyuş örneklerini çoğaltabiliriz. Bunun misali çoktur.

5.GRUP

Bu grup ise tecvidi, nağmelere, makamlara, musikiye riayet etmekten ibaret zannederler. (Örneğin) Bir mecliste oturuyorsunuz denilir ki, bir Kâri Allah'ın kitabından bazı ayetler okuyacak, bu kişinin elinin içini kulağına koyduğunu, önce alçak bir sesle tilavete başladığını, sonra sesin oktavını yükselttiğini, bir nağmeden diğer bir nağmeye, bir makamdam diğer makama geçtiğini, her bir vakıf halinde de sağına soluna baktığını hatta sağına soluna eğildiğini, gözlerini açtığını, şah damarının şiştiğini, okuyuşunda ki tekellüf/zorlamadan dolayı ter döktüğünü görürsünüz. Bu kişinin çabası insanların hoşnutluğunu kazanmaktır. Bu kişi, tecvid kurallarına uygun olarak okusun veya okumasın fark etmez. Yine bu kişi vakf ve ibtida hükümleri-

¹⁵ Muhammed b. Cezeri, *en-Neşr*, I, 211. Muhakkik, ümminin tanımını şöyle yapar. Ümmi: “Bütün ilimleri tahsil etse ve o konuda icazet olsa bile Kur'an kıraatı düzgün olmayan kimsedir.”

¹⁶ İsra, 17/8.

¹⁷ Mü'min, 40/15.

¹⁸ Enbiya, 21/11.

ni pek dikkate almıyor, vakf ettiği yer manaya uygun mu değil mi onun için pek önem arz etmiyor. Mühim olan bu kişinin bir nefeste ne kadar fazla ayet veya kelime okuması ve bu tavriyle da insanların övgüsünü, hoşnutluğunu kazanmak istemesidir. Bu okuyucunun her bir duruşunda dinleyicilerden şu cümleler duyulur: “Allah! Allah! Ağzına sağlık hocam! Nebi’ye salat ediniz...Velev ki bu okuyucu Âli İmran 181. ayetini¹⁹ okusun.

Veya bu okuyucu Yusuf Suresi 23. Ayeti okusun. [Bu ayette Züleyha’nın Yusuf (a.s.)’a yaptığı nahoş tekliften bahsedilmektedir.] Bu okuyucuyu dinleyenlerin asıl maksadı, okuyucunun ses güzelliği, bir makamdan bir makama geçişteki mahareti, hüneridir. Bu tip dinleyicilere ne diyebiliriz. Onlara şu Hadis-i Şerifi hatırlatabiliriz: “Kur’an’ı Arabın lahni ve sesini esas alarak okuyunuz. Fasıkların ve kitab ehli Hristiyan ve Yahudilerin okuyuşu gibi okumaktan sakının. Benden sonra bir topluluk gelecektir ki, bunlar Kur’an okurken adeta şarkı söylerken yapılan nağmeler gibi nağme yapacaklar, rahiplerin ve ölü için ağıt yapanların ağıt sesi gibi okuyacaklar. Kur’an, onların boğazlarından aşağıya inmeyecektir. Kalpleri haktan saptırılmış bu tip okuyucuların okuyuşları hoşlarına gidenlerin kalpleri de Allah’a giden yoldan döndürülmüştür.”²⁰ Bu hadisi şerifte Kur’an’ın teganni ile okunmasına bir teşvik vardır. Ama Arabın Kur’an okurken takındığı tavir ve Arabın sesine göre okumak şartıyla. Fısk ehlinin, ağıtçıların çıkardıkları nağmeden de kaçınılması gerektiğine dair bir nehiy vardır. Kur’an okuduklarında okuyuşları boğazlarından aşağı inmeyen topluluk ise, Kur’an’ın anlamını düşünmeyen ve Kur’anla amel etmeyenlerdir. İmam Kurtubi ö (671/1272) *el-Cami’ li Ahkamil-Kur’an* adlı eserinin mukaddimesinde şunları söyler:²¹ Ulemamız der ki: Kur’ân kıraati nesilden nesile ta Hz Peygamber dönemine ulaşan bütün kurralardan bize tevatüren ulaştı ki, onların Kur’an okuyuşlarında ne lahn var ne de başkalarını coşturma tavrı vardı. Diğer taraftan

¹⁹ Al-i İmran, 3/181. Ayetin meali : *Gerçekten Allah fakir biz ise zenginiz diyenlerin sözünü Allah işitmiştir. Onların bu dediklerini, haksız yere Peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki; Tadın o yakıcı azabı!* Bu Ayetin son cümlesinde Allah (c.c.), Yahudilere hitaben “Tadın yakıcı azabı” buyurmaktadır. [Yani bir azaptan söz edilmektedir ki dinleyiciler bu ayeti dinlerken Allah’ın azabından sığınarak ürpermeleri gerekirken okuyuşu beğenmeleri anlam itibarıyla bir çelişki oluşturmaktadır.] (Çev.)

²⁰ Beyhaki Ahmed b. Hüseyin (ö. 458/1066), *Şuabu’l-İman*, II, 540.

²¹ [Müellif Kurtubi’nin mukaddimesinde bu konuyla ilgili zikrettiği bilgilerin bir kısmını aktarmış, bu sebeble biz Kurtubi’nin bu mevzudaki görüşlerini daha geniş bir şekilde aktarıyoruz. Kurtubi der ki: Hz. Peygamber bir Hadis-i Şerifinde Kur’anı öğreniniz, onu zaman zaman tekrar ediniz, onu teganni ile okuyunuz. Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Kur’an’ın hafızalardan silinip gitmesi, devenin yularından kaçıp kurtulmasından daha kolaydır. Bkz: Ahmed b. Hanbel IV, 146, 150, 153, 397. (Çev.)]

nağmeli ve başkalarını neşelendirecek şekilde okuma ise, hemzeli olmayan bir harfi hemzeliymiş gibi okuma, med olmayan yeri medli okuma da söz konusudur. Bunun sonucunda ise tek bir elif, birkaç elif, tek bir vav, birkaç vav tek bir harf birden fazla harfe dönüşür. Bu da Kur'an'da ziyadeliğe götürür. Bu ise yasaktır.²²

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye (ö.728/1326) *el-İstikamet*²³ adlı eserinde der ki: "Kur'an'ı şarkı söylerken çıkarılan nağmeler gibi okumak doğru olmaz. Buna müsaade edilmez Kur'an'ın çalgı aletleri ve enstrümanlar eşliğinde okunması da caiz değildir."²⁴ Şeyhu'l-İslam Zekeriyya el-Ensari (ö. 926/1520) Muhammed b. Cezerî'nin *mukaddime* adlı eserine yazdığı şerhinde şöyle der: "Sen bil ki zamanımızın kurraları Kur'an kıraatında bir okuma şekli icat ettiler. Buna (ترقيص) denilir. ترقيص: Sakin bir kelime üzerinde sekte yapar gibi duraklamak sonra birden bire harekeyle geçmektir. Bir diğer ortaya çıkan bidat okuyuş ise (ترعيد) dir. Bu da okuyucunun sesini sanki soğuktan ya da bir acıdan etkilenerek yükseltmesidir. Diğer bir hatalı okuyuş şekli de (تطريب)dir. Bunun anlamı ise, aruz vezninde icra edilen nağmeli sesler çıkarmak, çekilecek yerleri çekmeyip çekilmeyecek yerleri çekmek, Arap dilinin hoş görmediği bir oranda medleri fazla uzatmaktır. Bidat olarak ortaya çıkan diğer bir okuyuş şekli daha var ki o da (تخزين)dir. تخزين: Kur'an okurken tabii olan okuyuş şeklini bırakıp içinden gelmediği halde sanki huşu ve hudu/ yani alçak gönüllü bir kişinin duyduğu hüznü bir okuyuşla okumasıdır. Hâlbuki Kur'an'ı Kerim okumadan maksad, Kur'an lafızlarını doğru bir şekilde telaffuz etme, sonra bunun anlamları üzerinde derin derin düşünmedir."²⁵

Mısır eski müftülerinden muhterem üstad Haseneyn Muhammed Mahluf (ö:1990) *el Kur'anu'l-Kerim Adâbu Tilâvetihi ve Semâih* adlı eserinde der ki: "Sesi güzelleştirmek, belirlenmiş tecvid kurallarını aşmamak şartıyla müstehaptır ve övgüye değerlidir. Ancak okuyuşta sesi güzelleştirme, belirlenmiş kuralların dışına çıkarak medler aşırıya kaçar ve musiki nağmesine dönüşürse bu dinen haramdır. Böyle okuyan günaha girer ve cezalandırılır. Seleften bir kısım imamlar, az önce zikredilen haram sınırlara varma tehlikesinden dolayı, güzel sesle Kur'an okumaya cevaz vermemiştir. Fakat bazıları

²² Bkz: Kurtubi, *el-Cami' li ahkâmi'l-Kur'an*, I/10-17 [krş. thk: Abdurrazzak el Mehdi, Daru'l-Kütübü'l-Arabi, üçüncü baskı 1421/2000, I, 47. (Çev.)]

²³ Bu eserin Muhammed Raşid Salim tarafından tahkiki yapılmış, Riyad'da Muhammed b. Suud Üniversitesi tarafından basılmıştır.

²⁴ İbni Teymiye, *el-İstikame*, I, 246.

²⁵ Zekeriyya el-Ensari, *Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye fi İlmi't-Tecvid*, Talik: Muhammed Gıyas Sabbağ, IV. Baskı, Mektebetü'l-Gazali, Şam, 1412/1992, s. 65.

da güzel sesle Kur'an okumayı haram olan sınıra varılmaması şartıyla mübah görmüştür. İşte bu düşünceden hareketle âlimler, bilinen şarkılara benzerliği olan aşırı okuyuşların haram oluşu konusunda görüş birliği yapmışlardır. Yani bununla, mutlak anlamda okuyuşun nağmeli ve bozuk olması kastedilmiştir.

Hasaneyn Muhammed Mahluf, Buhari Şarihi İmam Kastallani'nin (ö:923/1517), *İrşâdu's-Sâri* adlı eserinden şu görüşünü nakleder: "Bizim zikrettiklerimizden şu anlaşılır. Bazı kârielerin Allah Teâlâ'nın kelamına lahn ve ezgi adıyla koydukları makam ve musiki, gazel söylerken kullanılan ritmi özellikle tilavete uygulama, bidatlerin en kötüsü ve yasaklanan şeylerin en önde gelenidir ki, bu şekilde Kur'an okuyanlara tazir cezası gerekir. Aynı zamanda bunları dinleyenler de azarlanır ve kınanır. Doğrusu şayet bu nağmeli, ezgili okuma, Kur'an okuyucusunun tabi hali ise zorlama olmadan özel müzik eğitimi ve uygulaması olmaksızın okuyor ise, bu okuma da kıraatın sınırlarını aşmıyorsa caizdir."²⁶

Mısır eski kurrallarından Şeyhu'l-Kurra (Baş Kurra) Âmir es-Seyyid Osman (ö.1988) –Medîne-i Münevvere'deki Baki' mezarlığında medfundur- *Keyfe Yutelekka'l-Kur'ân* adlı eserinde şu görüşlere yer verir: "Kur'an okumanın sünnetle tespit edilmiş uyulması gereken kuralları vardır. Tecvidle ilgili konulmuş kuralların dışına çıkmak, Kur'an'ın azametini ve kutsiyetini bozmak ve Kur'an kıraatinde ciddiyetten uzak eğlencevâri bir yol tutmak da kıraattaki en büyük hatalardandır. Allah'ın kelamını tilavet etmekle insanların konuşmalarını tekrar etmek aynı şey midir? Huşulu bir kalp, düşünen bir akıl ve imanla yapılan bir kıraat ile inleme, ahu vah sesleriyle medleri aşırı uzatarak, ciddiyetsiz, ahlaktan yoksun bir şekilde icra edilen kıraat -ki bu okuma şekli Allah'ın yüce kelamının büyüklüğüyle çelişir- eşit midir? Biz hoş olmayan lahin ve aruz vezninde icra edilen nağmelerle, medler konusunda aşırı giden Kur'an okuyucularından olmaktan Allah'a sığınırız. Zira böyle okuyanlar Kur'an okurken müzikte kullanılan notalara tabi kalarak okuyorlar, bununla da ihtiraslarını gidermek, şöhret peşinde koşmak ve geçici dünya servetini elde etmek istiyorlar."²⁷

Önde gelen karilerden, eski Şam kurrası Hüseyin Hattab'ın, musiki ilminden istifade ile nağmeli ve ezgili Kur'an-ı Kerim okumanın şer'i hükmü

²⁶ Muhammed Mahluf, *el-Kur'an-u'l-Kerim: Âdâbu Tilâvetihi ve Semâihi*, s. 25-28. [Ayrıca Bkz. Kastallâni, *İrşâdu's-Sâri li Şerhi Sahihî'l-Buhari*, VII/481.]

²⁷ Amir Seyyid Osman, *Keyfe Yutelekka'l-Kur'ân*, s. 29-30.

nedir sorusuna cevabı şu olmuştur: “Kur’an-ı Kerim’in okunuş şekli Peygamber’den (sav) bize nakledilen, sahabe ve tabiûnun da uyguladığı ve bize mütevatir bir senedle ulaşan şekle uygun olmalıdır ki; bu da Arabın lahnine uymayan ezgiden uzak, tecvidin hükümlerini boşa çıkararak musikiden arındırılmış, tabii seyrinde, içinde yapmacık nağmelerin bulunmadığı, sesin anormal bir şekilde tize çıkarılmadığı bir selika ile okumaktır.”²⁸

Yukarıda geçen ifadeler bize açıkça göstermektedir ki, Kur’an’ı ezgiyle ve musikiyle okumak ne Rasulullah’ın ne de onun değerli ashabının yaptığı bir iştir; ne de Cebrail (as) bu şekilde indirmiştir. Ancak Kur’an okurken sesi güzelleştirmeye gelince, bu dinen uygun olan övülen bir şeydir. Ancak bu sesi güzelleştirme, Arabın lahnine uygun bir selikayla olacak, Arap olmayan milletlerin ezgilerine, nağmelerine göre değil! Bir Kur’an okuyucusu müzik makam kurallarını önceler, yani tecvid kurallarından önce bu nağme ve ezgileri birinci sıraya koyar, tecvid kurallarını ikinci sıraya alırsa bu çeşit okumanın ve böyle okuyan birisini dinlemenin haramlığı konusunda âlimler ittifak etmişlerdir. Allah Teâla’dan bize hakkı, hak olarak göstermesini ve hakka ittiba etmede bizi muvaffak kılmasını istiyor, batılı da batıl olarak göstermesini ve batıldan da bizi uzak tutmasını diliyoruz.

6.GRUP: Bu sınıftan olanlar, tecvidi mükemmel manada öğrenmişler, fakat uygulamaya gelince Kur’an okurken kendilerini oldukça zorlamaktadırlar. Şöyle ki bu gruptan birini Kur’an okurken dinlediğin zaman, adeta bu kişinin canı çıkacak, ağzından çıkan harfler sanki demirden yapılmış bir çekiç gibi senin kulağını delecek. Bu tecvid midir?!

Bunun cevabını Muhammed b. Cezeri vermektedir. “Tecvid; lafızları, kelimeleri çiğnemek, ağzı doldurarak okumak, kelimeleri çıkarırken ağzı dudakları iki yana bükme, okurken gök gürlemesi gibi okumak, kelimeleri okurken şeddeyi çok tutmak (yani iki üç elif miktarı tutmak), medleri bir anda kesmek, ğunnelerde aşırılığa kaçmak, (ﺉ) harfini çıkarırken inlemek, (ﺉ) ra harfini telaffuz ederken ra’ya baskı yapmak veya ra’daki tekrar sıfatında mübalağa yapmak değildir. İnsan tabiatı böyle bir okuyuştan nefret eder, kalpler rahatsız olur ve kulakları da tırmalar. Ama makbul olan, güzel olan kıraata gelince, bu kıraat kolay, akıcı, tatlı ve hoştur. Bu güzel kıraatte lafızları çiğneme ve ağızda geveleme yok. Ne zorla okuma isteği ne de zorla okumaya çalışma gibi bir hareket de var. Okuyuşta bir mübalağa yok. Sanat yapma telaşı, tekellüf, zorlama da yok. Arabın akıcı okuyuşundan uzak değil,

²⁸ Eymen Rüşdi Süveyd, *el-Beyan li Hukmi Kıraati’l-Kur’ani’l-Kerim bi’l-Elhân*, Cidde, 1412/1991, s. 66. Bu konuda daha fazla bilgi edinmek isteyen bu kitabı mütalaa etsin.

kıraat ve eda ehlinin okuduğu yani icra ettiği kıraat vecihlerinden birisine de uygun.²⁹

Kıraat imamlarından Hamza b. Zeyyat el-Kufi (ö156/772) tecvidin hükümlerini uygulamada aşırı titizlik gösteren/ harflere çok baskı yapan birisine "Bilmez misin ki kıvırcığın ötesi daha fazla kıvırcık olmaktır. Beyazın ötesi de alacalı olmaktır. Kıraatın bir derece aşırılığı da kıraat değildir."³⁰

Alemuddin es-Sehavi (ö.643/1245) *Umdetu'l-Müfid ve Uddetü'l-Mücid fi Ma'rifeti't-Tecvid* adlı kasidesinde şöyle söyler:

*Ey Kur'an okumak ve güzel okuyan imamları takip etmek isteyen!
Bir şeyi güzel yapmakta öne geçmek isteyen kişi!*

Tecvidi, aşırı uzatmak ya da zafiyetten dolayı med olmayanı med etmek zannetme!

Yorgun kişi için söz konusu olan "medsiz" bir med zannetme!

Yahut med harfinden sonra gelen hemzeyi şeddelemek zannetme!

Veya sarhoş gibi harfi ağızda gevelemek de zannetme!

Yahut hemzeyi kusarmış gibi telaffuz etmek zannetme!

Aksi takdirde dinleyici bundan tiksinererek kaçar.

Her harfin bir ölçüsü vardır; bu ölçüde aşırıya gitme!

Bu harfe ait ölçüyü de eksik tutma!

7.GRUP: Bu gruptan olanlar Kur'an'ı tecvid kurallarına göre okurlar, fakat konuşma ve vaazlarında bir ayeti okuyunca veya imamlık yaparken tecvidin hükümlerinin terk ederler. Bunların okuma seviyelerinin bir süre sonra düştüğünü, telaffuz ettikleri harflerin sıfatlarının değiştiğini görürsün. Bunlara Hz. Peygamber'in (sav) şu hadisini hatırlatırız: "Kur'an hafızı, devesi olup da onu bağlı tutan kişiye benzer. Bu deve sahibi devesini devamlı göze-

²⁹ Muhammed b. Cezeri, *en-Neşr*, I, 213.

³⁰ Kastallani, *Letâifu'l-İşârât*, I, 208. [İmam Hamza'nın sözünü biraz daha açacak olursak, kıvırcık olan saçın iyice kıvırcık olması, beyaz olan bir şeyin de iyice beyazlatılması iyi olmadığı gibi kıraatın de abartılması doğru değildir. Zira bu kıraat değildir. (Çev.)]

tim altında tutarsa deve onun emrindedir. Ama devesini ipinden çözerse deve de sahibini terk eder, kaçar.³¹ Yine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Kur’an hafızına kıyamet gününde ‘Dünyada nasıl ağır ağır tertil üzere okuduysan öylece oku ve yüksel, çünkü senin makamın okuyacağın en son ayetin yanındadır’ denilecek.”³²

Tecvidi öğrendikten sonra, onun kaidelerinin çoğunu Kur’an-ı Kerim okurken uygulamamış isen kıyamette sana, ‘Dünyada nasıl tertil üzere yavaş yavaş okuduysan öyle oku!’ denilince nasıl okuyacaksın?

Yine başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ azze ve celle, efendisine şarkı söyleyen cariyeyi, efendisinin can kulağı ile dinlemesinden daha fazla güzel sesli bir adamın Kur’an okuyuşunu dinler.”³³

Ey Kur’an okuyan kişi! Biliyorsun ki Allah seni dinliyor, buna rağmen sen nasıl Kur’an okuyorsun? Allah’ın sevdiği gibi tertil üzere tecvide riayet ederek O’nun indirdiği şekilde mi okuyorsun? Yoksa tecvidin hükümlerini öğrenip onları uyguladıktan sonra bu kuralları dikkate almadan onları yok sayarak mı okuyorsun? Kur’an okurken Allah’ın rızasını gözet! Zira seni dinleyenlerin ilki Allah’tır. Ve senin kıraatine ecir mükâfat verecek de O’dur. Hâlbuki insanlar ne sana ne de kendilerine fayda ve zarar vermeye güçleri yetmez.

8.GRUP: Bu gruptakiler Kur’an’ı tecvid kaidelerine göre okuyorlar hatta tecvidin öğretilmesi ve tatbiki konusunda icazet de almışlardır. Ama bunları Kur’an okurken dinlediğin zaman birçok hata yaptıklarını görürsün. Acaba burada ki sır neymiş söyle bakalım?!

Burada ki sır, tecvid öğreniminde ki bozukluktur. Bu bozukluk ya hocada ya da öğrencide olur. **Hocada ki hata nasıl oluşur? Bunun izahına gelince;** “Hocanın kıraatı gerçekten güzeldir, ama talebenin hatasını tespitite yeterli değildir. Bu hoca, talebeyi medler ve günnele konusunda uyarır, hâlbuki öğrencinin bazı harflerin mahreci ve sıfatlarında hatası vardır. Buna rağmen hoca talebesini ‘fetha olan harekeyi kalkaleye yakın okuyorsun’ diye uyarır. Öğrenci de kalkale harflerini mahrecinden tam anlamıyla çıkarmayı beceremez. Böyle okuyan öğrenciye, hocanın kıraat işini bitirdiği zaman

³¹ Buhari (5031) [Bu rivayet için bkz. Buhari, Fedailu’l-Kur’an, 23]; Müslim (789) [Bu rivayet için bkz. Müslim, Salâtu’l-Misâfirin, 226, hadis no:789]. İbn Ömer’den rivayet edilmiştir.

³² Tirmizi, Fedailu’l-Kur’an 18, hadis no: 2914. İbn Amr’dan rivayet edilmiştir. [Tirmizi, bu hadis ile ilgili “hadisun hasenun sahihun” değerlendirmesi yapmıştır.]

³³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned VI*, 19 (Fudâle b. Ubeyd’den rivayet etmiştir).

tecvid konusunda icazet ve diploma vermesi gerekmez. Bu hocanın yapacağı şey, bu talebeyi kendisinden daha güzel okuyan ve okutan bir hocaya yönlendirmesidir.” Zira din nasihattir/hayırhahlıktır.

Yine hoca açısından bir başka hata da şöyle oluşur: “Gerçekten hocanın kıraati güzeldir. Kıraatte ki hataları tespit de başarılıdır. Fakat talebeye, kıraatinde ki hatasını düzeltecek düzeyde bir formasyona sahip değildir. Zira bir bilgiyi muhatabın kalbine zihnine yerleştirmek başlı başına bir maharettir, bir sanattır. Öğrenci bir kelimeyi birkaç kez tekrar eder, fakat hocasının kendisinden ne istediğinin farkında değildir. Zira hocası, öğrencisine anlatmak istediğini anlatamadığı gibi okuyuşta ki hataları gidererek, talebeyi düzgün bir okuyuşa yöneltecek yetenekten de yoksun. Bu durum talebenin Kur'an'ın tamamını okuyup hatmetmesine kadar sürer gider. Ama bu okuyuş tecvid hataları ile doludur. Bu durumda da hocaya düşen, kendisinden daha iyi okuyan ve işini iyi bilen bir hocaya öğrencisini yönlendirmektir. Bunu yaparsa bu hareket hocanın samimiyetine işarettir. Böyle bir öğrenciye, baştan sona Kur'an'ı hatmetse bile hocanın icazet vermesi uygun değildir.”

Öğrencideki hatanın nasıl oluştuğuna gelince; “Öğrencinin dişlerinde veya ağızında doğuştan bazı harfleri mahrecinden çıkarmaya engel kusurlar olabilir. Örneğin: (ص، س، ز، ف) ve benzeri harfler. Bazen de öğrencinin kıraat konusunda hocasına karşı olan sorumluluğunu, kıraat adâbını, usullerini bilmemek şeklinde bir hatası da olabilir. Örneğin talebe Kur'an okuyor hocası ise yorgun, uyumakta veya zihni meşgul bir haldedir. İmam Nevevi (ö.676/1277) *et-Tıbyan fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'an* adlı eserinde, “**Bu konuya önem vermeyi destekleyen şeylerdendir**” başlığı altında bu konuyla ilgili şunu söyler:

“Hocanın zihni meşgul ve yorgun, kalbinde hoş olmayan duygular hâkim, üzüntülü, çok sevinçli, aç ve susuz, uyuklama halinde, endişeli, kararsız ve benzeri durumlarda öğrencinin hocasına Kur'an okumaması gerekir. Yine hocaya sıkıntı veren bir durum olduğunda veya hocanın manevi huzurunu bozan bir olay anında talebenin hocaya Kur'an tilavetini arz etmemesi, bunun aksine hocasının neşeli anlarını kollayıp gözetlemesi gerekir.”³⁴

Ben bazı talebelerin, hoca yorgun ve uyumakta iken ona Kur'an okuduklarını gördüm. Talebe, Yusuf Suresi 11. Ayeti okuyor, ayette ki revm ve

³⁴ Nevevi, *et-Tıbyân fi Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân*, s.40 [krş. Daru'l-marife baskısı, ts s:25]

işmamı da yapıyor, kıraati bitiriyor, ancak hoca hâlâ uyuyor. Talebeye dedim ki bilmiyor musun hocan yorgun ve uyumakta ve Kur'an'da işmamın icra edildiği başka bir ayet bir daha tekrar etmeyecek! Sen okudun, hoca hiç kulak vermedi bu şekilde bu kelimeyi böyle kendi kendine eda etmen doğru mudur?³⁵ Sen Kur'an'ın tamamını böyle okuyup bitirince diyeceksin ki bu cümleyi (لا تاملنا) üstadıma böyle okudum. Hâlbuki bu doğru değil, çünkü hocan uyuyordu. Öyle değil mi! Bundan dolayı talebenin hocadan ders alma usûl ve âdâbını bilmesi gerekir. Zira Kur'an'ın bir hocadan öğrenilmesi de bir emanettir. Gelecekte öğrenci de başkalarına öğretecektir, bu talim işi de bir emanettir. Zira Cenab-ı Hak, Nisa Suresi 58. Ayette şöyle buyurur: “Allah Teâlâ size emanetleri ehline vermenizi emreder.”

Bazen talebe, tecvidin bir üstadından öğrenilmesi ve tatbikatı konusunda gerekli ihtimamı göstermez. Kıraat işiyle meşgul olan bir hocayı duyduğunda hemen ona gider, okur ve bir şeyler öğrenir. Bu talebenin gidip ders aldığı hoca, ya bu konuda üstad, bilgisi gayet güzel bir kişi ya da kıraat konusunda %50 yeterliliğe sahip bir muallim veya %25 nispetinde kıraat ilimlerine sahip bir hocadır. Talebenin kıraat konusunda ki bu tavrı, bu işi tam anlamıyla kavramak ve öğrenme isteğinde hırslı olmak anlamına mı gelir, yoksa öğrenme konusundaki gevşekliğini mi gösterir? (Kıraat ve talim işi, üzerinde daha çok sıkı durulacak bir şey değil midir?)

Bu soruların cevabını Mekki b. Ebi Talib el-Kaysi (ö.437/1045) *er Riaye li-Tecvîd’i’l-Kırâeti ve Tahkiki Lafzî’t-Tilâve* adlı eserinde bize verir.

Mekki b. Ebi Talip “**Öğrencinin Kur’an’ı kendisinden okuyup nakle-dileceği kişinin özellikleri**” başlığı adı altında bir bölüm açmış şu bilgileri vermiştir:

“Kur’an-ı Kerim’i öğrenmek isteyen bir talebenin rivayet, kıraat ve onun zabtı konusunda güvenilir, dindar, günahlardan korunan, Kur’an ilimleri konusunda mahir, Arapça ve tecvid konularında derin bilgiye sahip, Kur’an lafızlarını doğru telaffuz edebilen, meşhur kıraat âlimlerinden doğru nakiller yapabilen güvenilir bir hocayı seçmesi ve araştırması gerekir. Kur’an okutan hoca gerçek anlamda dinine bağlı, hocalarından aldığı kıraati talebelerine aktarmada başarılı, Kur’an ilimleri sahasında mütehassıs, Kur’an lafızlarını telaffuzda yetkin olursa o zaman mükemmel bir hoca olmuş ve Kur’an

³⁵ [Müellifin sadece bu ayette ki revm ve işmama dikkat çekmesi Âsım kıraatının Hafs rivayetini esas almasına dayanmaktadır. (Çev.)]

okutma ve öğretme hususunda imamlığı (ders verme yetkinliğini) hak etmiş olur.

Bizden önce gelen kıraat âlimlerinden bazısı, Kur'an okutan kurrayı şöyle nitelemiştir: Kariler, tecvidi bilme konusunda birbirlerinden farklı farklıdır. Onlardan bir kısmı; tecvidi rivayet olarak, mukayeseli olarak ve ihtilafları ayırt edecek şekilde bilir. Böyle olanlar mahir ve zeki hocalardır. Bir diğer grup ise tecvidi sema ve taklid yoluyla bilir. Bu bir zafiyettir. Bir an geçmez ki okuyuşuyla ilgili bir şüphe girip okuyuşunda bozukluk ve hatalar olmasın. Çünkü böyle bir kurra bir temele dayanmamakta ve bilinçli bir nakilde bulunmamaktadır.”

Yine Mekki b. Ebi Talip der ki: “Kıraati anlayarak ve kafa yorarak nakletmek, işiterek ve rivayet ederek nakletmekten daha iyidir. Çünkü rivayet, nakle dayanır; dirayet ise zapt ve ilme dayanır. Kur'an okutan hocada nakil ilmi, zekilik ve dirayet özellikleri bir araya gelirse, o kişi imam olur ve ona kıraati arz etmek doğru olur, tabi ki bu hoca dindar ve takva sahibi olması şartıyla.”³⁶

Muhammed b. Cezeri *Müncidü'l-Mukri'in ve Mürşidü't-Tâlibîn* adlı eserinde der ki: Kur'an okutan kişinin kıraat işiyle meşgul olmadan önce şu ilimlerden de nasipdar olması gerekir:

1-) Öncelikle kari, dinin emirlerini doğru yapacak kadar fıkıh ilmini bilmesi gerekir. Fıkıh alanında fazlaca bilgi sahibi olmasından da zarar gelmez. Şöyle ki, okuttuğu talebelerinin ve başkalarının fıkhi bir meselesi olursa bu konuda onları irşad eder.

2-) Bazı kıraatler konusunda asılsız iddialarda bulunan kimselerin ortaya attığı şüpheleri giderecek kadar usul ilmini de bilmesi gerekir.

3-) Sarf ve nahiv ilminden de kendisine yetecek kadar bilgi sahibi olması gerekir. Çünkü çeşitli vecihlerde okuyuşu olan bir kişinin en çok ihtiyaç duyacağı şey sarf ve nahivdir. Aksi takdirde örneğin İmam Hamza'nın vakıf ve imalelerinde ve yine vakıf, ibtida ve benzeri hususlarda hataya düşer.³⁷ Bu konuda İmam Ebu'l-Hasen el-Husarinin sözü ne kadar da yerindedir.³⁸

³⁶ Mekki b. Ebi Talip, *er-Riaye li Tecvidü'l-Kırâe*, s. 89-90.

³⁷ [Örneğin Hud Suresinin 46. Ayetinde yer alan (إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرٌ صَالِحٍ) cümlesi böyle okunduğu zaman anlam, “zira onun yaptığı kötü bir iştir” şeklinde olur. Kisâi kıraatında (إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرٌ صَالِحٍ) ayeti, (عَمَلٌ) şeklinde okunur ki buna göre anlam zira o (Nuh'un oğlu) doğru olmayan bir iş yaptı anlamındadır. Sebe' suresindeki (فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا) ayetini Ya'kub (رَبَّنَا بَاعِدْ) şeklinde okur ki buna göre anlam “Rabbimiz, yolculuğumuzun konakları arasındaki mesafeyi uzaklaştırdı.” şeklinde olur. Bkz: Ahmed b. Muhammed

“Bir grup adam, nahiv deryasında ki bilgileri bir kulaçtan bir karıştan daha kısayken, kıraat bildiklerini iddia ediyorlar

O adamlara bunun ı'rabı ve veçhi nedir denilse, uzun kulaçlarının bir karış gelmediğini görürsün.”

4-) Kıraat okutan hocanın lügat ve tefsir ilminden de kendine yetecek kadar bilgiye sahip olması gerekir.

5-) Bu sayılanlarla birlikte usul ve ferş³⁹ yönünden kendisi ile kıraatın okutulduğu kapsamlı bir eseri ezberlemesi gerekir. Şayet kapsamlı geniş bir kitabı ezbere bilmezse çoğu kez o kişi yanılı ve hataya düşer.

Sonra İbnu'l-Cezeri şöyle der: Ebu'l-Kasım el-Huzeli,⁴⁰ (ö.465/) Ebu Bekir b. Mücahid⁴¹(ö324/936)'in şu sözünü nakleder: Her kurraya aldanmanın, çünkü insanların bilgi seviyesi farklı farklıdır. Onlardan bir kısmı bir veya iki ayet, bir sure veya iki sure ezberler bunun dışında başka bir bilgisi yoktur. Bu kişilerden kıraat alınmaz, kıraatle ilgili rivayet nakledilmez ve böylelerine kıraat arz olunmaz. Diğer bir kısım daha vardır ki kıraat imamlarının rivayetlerini ezbere bilir, ama anlamlarını bilmez. Lügat ve nahiv yönünden kıraat

zun konakları arasındaki mesafeyi uzaklaştırdı.” Şeklinde olur. Bkz: Ahmed b. Muhammed el-Bennâ (1117/1705), *İthafü Fudalai'l-Beşer bi'l-Kıraati'l-Erbaate Aşer*, thk: Dr. Şaban Muhammed İsmail, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1428/2007, II, 386. (Çev.)

³⁸ Bu zat İbn Hale Ebu İshak İbrahim el-Husari'dir. *Zehru'l-Adâb* adlı bir eseri vardır. Ebu'l-Hasen İakabıyla bilinir. Kıraat ilimlerinde derin vukufiyete sahip bir hocadır. Tanca'da hicri 468 yılında vefat etmiştir. bkz: İbnu'l-Cezeri *Gayetu'n-Nihaye* I,185

³⁹ [Ferş: Kelimede hareke ve harf değişikliği ile veya kelimenin yanındakiler ile yer değiştirmesi şeklinde oluşabilecek farklılıkları ihtiva eder. Bunun yanında ferş kelimesi, “yayma” ve “serme” anlamında (فرش) fiilinden masdardır. Kıraat imamlarının farklı okuyuşlarının Kur'an'da farklı surelerde dağılmış olması nedeniyle ferş denmiştir. Bkz: Ahmed Mahmud el-Hafeyan, *Eşherü'l-Mustalahât fi Fenni'l-Edâi ve 'İlmi'l-Kıraat*, nşr: Muhammed Ali Beydun, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, s. 164. (Çev.)

⁴⁰ Yusuf b. Ali Ebul Kasım el Huzeli el-Yeşkuri, meşhur büyük âlim, seyyah ve kıraat ilmini tahsil için birçok beldelere gitmiş hareketli bir zat idi. Sarf, nahiv ve kıraatla ilgili sorunlarda önde gelen âlimlerdendi. *el-Kâmil* adlı kitabında 122 hocadan rivayette bulunmuştur. Hicri 465 senesinde vefat etmiştir. Bkz. *Gâyetu'n-Nihâye*, II, 397-401.

⁴¹ Ebu Bekir Ahmed b. Musa b. el Abbas b. Mücahid et-Temimi (ö.324/936) Kıraatı ilk kez yedi kıraat şeklinde tertib eden zaattır. Şöhreti İslam dünyasında yayılmıştı. Kıraatı yedi kıraat olarak düzenlemesinden dolayı bu yönüyle de meşhur oldu. Çağdaşı olan diğer kurralara üstünlük sağladı. Bkz: *Gâyetu'n-Nihâye* I, 139-142. [İbn Mücahid'in kıraat ilmine yaptığı en önemli katkı meşhur ve mütevatir kabul edilen itaatleri konun otoritelerini ikna edecek kurra seçimiyle *Kitabü's Seb'a fil' Kıraat* adlı eserinde bir araya getirmiş olmasıdır. Ayrıca şaz sayılan kıraatleri okuyanlarla mücadele ederek onları bu tutumlarından vazgeçirmeye çalışmış, konuyu siyasi otoritenin müdahalesini sağlayacak noktaya kadar taşıyarak İbn Şenebuz İbn Miksem el- Attar gibi Abdullah b. Mesud Übey b. Ka'b ve diğer bazı sahabilerden rivayet edilen şaz kıraatleri icra eden kurranın engellenmesini sağlamıştır. *Kitabü's Seb'a fil' Kıraat, İhtilafü Kurra'i-l Emsar, Kitabu's-Şevaz fil Kıraat* adlı eserleri vardır. Bkz Altıkulaç, Tayyar, “İbn Mücahid”, *DİA*, XX, 214-215 İstanbul 1999. (Çev.)

farklılıklarının hangi anlamlara delalet ettiğini bilmez. Bunlardan da kıraat ilmi öğrenilmez, çünkü hata ihtimali vardır.

Bir diğer sınıf var ki, bunlar Arapçayı bilir ama kıraatteki rivayetlere ve kıraat imamlarına uymazlar. Bunlardan rivayet nakledilmez. Zira kıraat formu Arapça açısından güzel olmakla birlikte o şekilde bir kıraat vechi gelmemiş olabilir. Çünkü rivayet tabii olunan şeydir. (Yani ona mutlaka uyulur). Kıraat ise, sonrakilerin öncekilerden aldığı bir sünnet/yoldur.

Yine o karilerden bir grup da şöyledir. Tilaveti anlar, rivayeti bilir, nahiv ve lügat ilimlerinden de yeterince ma'lumat sahibidir. Bu kişilerden de kıraat alınır ve bu kariye itimat edilir. Bu kariin bütün ilimleri kendisinde toplaması şart değildir. Zira şeriat geniştir, ömürler kısadır. İlimin dalları çoktur, ama onu elde etme yolları azdır. Her bir ilim ve onunla meşgul olan her kişiyi meşgul edecek engellerin varlığı da bilinen bir şeydir.

İbnu'l-Cezeri sözlerine şöyle devam etmektedir: "Kendisinden kıraat alınacak ve kendisine itimat edilme noktasında, hocaya ilişkin olarak bu fakirin sözüne uyman sana yeter.

6-) Kur'an okutan hocanın kıraatte ki ravilerin durumlarını ve onların senetlerini bilmesi gerekir. Bu onun muhtaç olduğu en önemli şeylerdendir. Çünkü mütekaddimun ulemasının eserlerinde yer alan senetlerde çok zan ve hatalar bulunmaktadır.

7-) Kur'an okutabilmenin şartı ve onu okutan hocanın özellikleri: Daha önce zikredilen şartlara ilaveten; hür, akıllı, müslüman, mükellef, güvenilir, sika, bildiklerini koruyacak kadar hafızası sağlam olmalı, yine fisk-u fücur ve mertliğini düşürecek hareketlerden uzak olması gerekir.

8-) Yine Kur'an okutan hocanın; züht hayatını tercih edip dünya nimetlerinden az yararlanma, dünya ve dünyayı tek amaç edinene imrenmeme, cömertlik, yumuşaklık, sabır, güzel ahlak, kişiyi basit duruma düşürmeyen bir güler yüze sahip olma, vera' ve huşuya sarılma, sekinet ve vakar sahibi, tevazu ve alçak gönüllü olma, giyim kuşam yönüyle istenmeyen, kendisine yakışmayan kıyafetleri giymeme gibi hususlara dikkat etmesi gerekir. İç dünyasını övülen güzel hasletlerle donatması ve bunlardan kendisini mahrum etmemesi gerekir. Ayrıca her türlü riya haset, kin, gıybet, başkalarına tepeden bakma, kendini beğenme gibi kötü sıfatlardan da uzak durması gerekir. Tabii ki bu tip kötü hasletlerden kendini kurtarabilenler çok azdır.

Ebul Hasen el-Kisai'den (ö.189/805)⁴² rivayet olunmuştur. Kisai şöyle anlatır; Harun Reşid'in cemaat olduğu bir namazda imam oldum. Hoşlandığım bir okuyuş tarzıyla namazda ki kiraati icra ettim. Fakat bir çocuğun bile yapmayacağı bir hata yaptım. (لعلهم يرجعون)⁴³ ayetini (لعلهم يرجعون) şeklinde okudum. Harun Reşid namazda yanlış okuduğumu hatırlatacak bir düzeltmede bulunmadı, ama selam verip namazı bitirince dedi ki "Ey Kisai! Bu okuduğun hangi lehçeye göredir?" diye sordu. Ben, "Ey mü'minlerin emiri! Bazen süvari atının ayağı sürçer, tökezler." dedim. O da "Eh, evet olabilir," dedi.

9-) Kur'an okutucusunun amacı; mal elde etme, liderlik, riyaset, itibar kazanma, insanlar yanında övülme, toplumda önde olan insanları kendine çekme vb. gibi dünyalık amaçlardan biri olmamalıdır.

10-) Sonra İmam İbnü'l-Cezeri, İmam Nevevi'nin şu sözünü de nakleder: "Talebe, kendisinden başkasından ders alınmasını istemeyen hocadan sakınsın. Bu durum, yani hocanın talebesinin başka hocadan ders almasını kötü görmesi bazı cahil hocaların kendisinden kurtulamadığı bir musibettir. Bu musibet, sahibinin kötü niyetine ve iç dünyasının bozuk olduğuna delalet eder. Hatta böyle birinin yaptığı Kur'an öğretiminde Allah rızasını gözetmediğine dair kesin bir hüccet vardır. Zira verdiği ders ile Allah'ın rızasını gözetmiş olsaydı, bunu kerih görmez ve kendi kendine; "Bu yaptığım talim işiyle Allah'ın rızasını kastetmişim, bu da başkasının eliyle hâsil olduğuna göre mesele kalmamıştır, başkasından okumakla bilgisini artırmak isteyen talebeyi de azarlamaya gerek yok" der.⁴⁴

İmam İbnü'l-Cezeri yukarıda izah edilen on maddeyi *Muncidu'l-Mukriin* adlı eserinde sıralamıştır ki Kur'an okutan hoca bu sayılan vasıflarla muttasıf olsun ve bu güzel hasletlere sahip olsun.

Acaba ders vermek için bir ilim meclisi oluşturan her hoca bu özelliklere sahip midir?! Allah Teâla'dan bizleri muvaffak kılmasını dileriz.

9.GRUP: Bu gruptakiler ise kendilerine sahih doğru şekilde Kur'an öğreten bir hocadan ders almayı kabul etmeyerek tecvidin hükümlerini gözetmeden Kur'an okuyanlardır. Şimdi böyle davranmak günah mıdır, yoksa

⁴² El-Kisai Ali b. Hamze el-Esedi Ebu'l-Hasen el-Kisai, Kufe'de İmam Hamza'dan sonra reisu'l-kurra olmuştur. İmam eş-Şâfii der ki: Nahiv konusunda derinlemesine âlim olmak isteyen kişi, Kisai'ye borçludur. Kisai diye isimlendirilmesinin sebebi ridası ile ihrama girmiş olmasıdır. Hicri 189'da vefat etmiştir. Bkz: Gayetu'n-Nihaye 1,535-540.

⁴³ Araf, 7/174.

⁴⁴ Muhammed b. Cezeri, *Muncidu'l-Mukriin*, s:4-8 özetleyerek; [krş. İmam en-Nevevi Yahya b. Şerefuddin en-Nevevi, *Et-Tibyan fi Adâbi Hameleti'l-Kur'an*, Daru'l-Marife, ts, s. 16]

değil midir? Bu konuda İmam İbnu'l-Cezeri şöyle der: "Kim ki Allah'ın kelamını fasih Arap lehçesiyle doğru bir şekilde okumaya gücü yettiği halde kendini üstün görerek, görüşünde ve fikrinde ısrar ederek ezberlediğinde itiyat ettiği okuyuşa dayanarak okuyuşunu düzeltecek bir hocaya da müracaat etmekten imtina ederek bozuk Acem lehçesi veya çirkin Nabati lehçesiyle okursa şüphesiz bu kişi kusurludur, günahkârdır ve kesinkes aldanmıştır. Zira Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Din, Allah'a, kitabına, Peygamberine, bütün Müslümanlara ve yöneticilerine karşı nasihattir/samimiyettir."⁴⁵

10.GRUP: Bu gruptakiler de Kur'an'ı tecvidin ahkâmına riayet etmeksizin okuyorlar ve tilavette de birçok hataya düşüyorlar. Bununla birlikte bu kişiler tecvidi inkâr ediyorlar. Bu gruba dâhil olanların bir kısmından tecvid ilmi diye bir şey yoktur şeklinde fetva verdiklerini, bir kısmının da tecvidin önemini kabul etmeyip, küçümsediğini ve bazısının da 'Kim Kur'an'ı tecvide riayet etmeksizin okursa günahkârdır' sözü sebebiyle İbnu'l-Cezeri'ye, "Nasıl olur da tecvidi terk edenin günahkâr olduğunu söyler?" diye sataştığını duyarsın.

Bu sözü söyleyen kişiler, kendisine sıradan insanların kulak verdiği kimselerden de olabilir. Halk bu kişinin bu konuda onun bilgi sahibi olduğu zannetmektedir ki bu kişi, tecvide dair bilgisi olmadığı halde insanlara bu konuda fetva vermektedir. Bu kişinin bildiği sadece bazı fıkhi konular ve çok az da hadistir. Her bir ilim dalıyla ilgili bir soru o ilme sahip olanlara sorulurken ve onlar tarafından cevaplanırken tecvid konusunda hiçbir bilgisi olmayan bu cahiller ve bilgiçlik taslayan ukalalar, kurra olmadıkları halde tecvid konusunda nasıl fetva veriyorlar?

Maalesef bu tip esef verici olayları günümüzde görüyor ve yaşıyoruz. Hâlbuki tecvid meselesinin selef uleması arasında bir münakaşası yapılmamıştır. Günümüzde ise tecvidin olmadığı şeklinde iddialar dillendirilmektedir ki bu bir bidattir. Hz Peygamber (sav) bu nevi bidatlere bakmaktan bizleri şu sözlerle sakındırmıştır. "Kim bizim işlerimize olmadığı halde bir şeyi karıştırırsa o şey reddedilmiştir. Müslim'in rivayetinde de şöyle geçmektedir: "Kim bizim işimiz olmayan (ya da ona zıt) biri işi yaparsa ... o makbul değildir"⁴⁶

⁴⁵ Müslim, Temim ed-Dâri (ra)'den rivayet edilmiştir. [Bu Hadisi Şerifi Müslim, Kitabu'l-İman, bab:23 hadis no: 55'de rivayet etmiştir. Hadisin açıklaması için bkz: Ahmet Davutoğlu, *Sahih Müslim Tercüme ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat Yayınları, İstanbul 1977, I,298-301 (çev.)]

⁴⁶ Bkz: Buharî, Sulh, 5; Müslim, Akdiye, 17-18, Hadis no: 1718

Bu grupta olanlara soruyoruz. “Kur’an’ı tecvide riayet etmeden ve bu konuda yetkili olan bir kariden ders almadan Kur’an okumak, Kur’an’ın anlamının bozulmasını doğurursa sizin buna rızanız olur mu?” Örneğin Kur’an okuyucusu (ولا الضالين)⁴⁷ ifadesindeki (ض) harfini (ذ) olarak okursa “sapıtanlar” ifadesi, “yol gösterenler” anlamına gelir. Buna ne dersiniz?!

Yine okuyucu (محظورا)⁴⁸ kelimesindeki (ظ) harfini (ذ) ile okursa anlam “kısıtlanma” yerine “endişelenme” olur ki mana açık bir şekilde değişmektedir. Buna ne diyeceksiniz?!

Yine okuyucu (عسى ربه)⁴⁹ ifadesindeki (س) harfini (ص) ile okursa “Umulur ki Rabbi” ifadesi “Rabbi isyan etti” anlamına gelecek şekilde anlam bozulur. Buna ne diyeceksiniz?!

Yine okuyucu (احد)⁵⁰ ifadesindeki (د) harfini kalkalesiz okursa (د) harfi (ت) gibi çıkar. Buna ne diyeceksiniz?

Yine okuyucu (وكان امر الله قدرا مقدورا)⁵¹ cümlesindeki (د) harflerine ait olan sıfatları tam vermeyince (د) harfi (ذ) gibi çıkar. Buna ne diyeceksiniz?

Yine okuyucu (يوم التلاق)⁵² ifadesindeki (ت) harfini inceltmezse (ت) harfi (ط) gibi çıkar ve mana değişir. Buna ne diyeceksiniz?

Tecvid, her bir harfi doğru bir şekilde telaffuz etmek ve bu harfi kendisine yakın olan harflerden ayırarak doğru sahih manaya koymak değil midir? Kur’an’ı tilavet ederken tecvidi terk etmek Hz. Peygamber (s.a.v.) ve sahabenin yapmadığı bir bidat değil midir?

Hız. Peygamberin ve sahabeden herhangi birisinin tecvidsiz Kur’an okuduğuna dair bir görüş, bir rivayet bize ulaşmış mıdır? *“De ki (Ey Peygamber!) Eğer iddianızda doğru iseniz getirin delilinizi.”*⁵³

Bilakis bunun aksini ispat eden deliller mevcuttur. İnşallah gelecek bölümde, nefsinin arzularına uymayarak ve başkalarını taklitten uzak durarak gerçeği öğrenmek isteyen ve tecvidin hükmünü bilmek isteyen kişinin gönlüne ferahlık verecek delillerden yeterince göreceğiz.

⁴⁷ Fatiha, 1/7.

⁴⁸ İsrâ, 17/20.

⁴⁹ Tahrim, 66/5.

⁵⁰ İhlas, 112/1.

⁵¹ Ahzab, 33/38.

⁵² Mü’min, 40/15.

⁵³ Neml, 27/64.